

Tátrai Vilmos

művészettörténész, muzeológus (Budapest, 1946. július 23.)

Életemben teljesen önállóan egyetlen nagy horderejű döntést hoztam, azt is még jóval a felnőttkor előtt. Tizenkét évesen, Lyka Károly *Képek, szobrok* című könyvének elolvasása után elhatároztam, hogy én pedig művészettörténész leszek. A döntésem melletti kitartásban nagyban segített, hogy semmi máshoz tehetségem nem volt, általános iskolai és gimnáziumi éveimet – leszámítva Bada tanár úr magyaróráit (ehhez lásd Spiró György novelláját) – végigkínlódtam, máig nem értem, hogy kivált matematikából, hogyan tudtam leérettségizni. Ugyanekkor, vagy még nyomasztóbb teherként nehezdedtek rám, a világhírű hegedűművész gyerekére, a tenyérizzasztó hegedűórák. A tanulási frusztrációk végeláthatatlan sorának egyetlen pozitív hozadéka lett: mindannyiszor és mind a mai napig engem magamat lep meg a legjobban, ha agyamból bármilyen értékelhető szellemi teljesítményt ki tudok csíholni. Nagyjából ötvenévesen éreztem először úgy, hogy tényleg művészettörténész vagyok, és túl a hatvanon jutottam el oda, hogy akár a legrövidebb fogalmazványnak is ne annak gyötrő tudatával vágjak neki, hogy az utolsó mondat után kitett utolsó pontig elérkezni aligha leszek képes. Felhőtlen

örömet csak festmények – egyre több és egyre többféle festmény – látása és megfigyelése szerzett számomra, akár munkahelyemen, a Szépművészeti Múzeumban, akár külföldi gyűjteményekben. A szerzőnév nélküli művek, persze közülük csak a kiváló vagy legalább jó kvalitásúak, mindig felcsigázták érdeklődésemet, így alig vártam a zsűrik, műtárgybírálatok, védelési kiszállások ritka alkalmait. Ekképpen lassan, észrevétlenül afféle képszakértővé, *connaissanceurré* váltam, egyre távolodva mindentől, ami általánosító elmélet, és egyre intenzívebb figyelmet szentelve az egyedinek, a személyesnek, az árnyalatnyi különbségeknek. Az egyetemet elvégezve meggyőződéssel vallottam, a tág összefüggések, a művészet ideológiai háttérének kutatása a feladatom, sőt tán kötelességem, a műtárgyak intim közelségében aztán mindinkább megfeledeztem feltett nagyra törő célomról. Ahogyan viszonyom a nagy ívű gondolati építményekhez és elvont fogalmakhoz lazult, úgy erősödött törekvésem, hogy olyan szavakat, nyelvi fordulatokat találjak, amelyek lehetőleg egyedül az épp leírandó műveket jellemzik. Képekről mondatokat farigcsálni a lehetetlen megkísértése, de tömör és pontos fogalmazással, összehasonlító elemzésekkel a festmények „lelkéhez” mégiscsak esélyünk van közelebb kerülni, és ezzel már valami értelmes dolgot művelünk – az idők során erre a következtetésre jutottam. Minden egyes sikerült mestermeghatározás gyönyörűséggel, ünnepi érzéssel ajándékozott meg, akár kerekedett belőle tanulmány, akár csupán szóban fogalmazódott meg.

Igaz, nem kevésbé emlékezetes számomra, amikor egy ókori mitológiai és történeti témájú kora reneszánsz freskósorozat jeleneteiben a sienai megrendelő életútjára vonatkozó egyértelmű utalásokat fedeztem fel. Ez utóbbi a távoli hetvenes években történt, amikor Rómában három teljes hónapon át könyvtári kutatással kezdtem és fejeztem be napjaimat. Hogy egyhuzamban ennyi időt csak a tudománynak szenteljek, soha többé nem adatott meg életemben, de igazságtalan lenne emiatt panaszkodnom. Szerettem ugyanis a sokszor azonnal felejthető ügyek intézésével eltelt múzeumi hétköznapokat. Szakadatlan idill lett volna a múzeumi élet? Dehogy is sugallok ilyen abszurd tévképzetet, de azt igenis állítom, hogy elfecséreltek mindig csak a munkakedv nélkül eltöltött vagy a kollégák közti csetepatékkal túlterhelt időt éreztem.

Egész pályám egyetlen munkahelyhez kötődik, ami magában rejtethetné a monotónia veszélyét. Ilyesmi azonban sohasem fenyegetett, és nemcsak azért, mert a Régi Képtár háromezer festménye összes tudható és még feltáratlan tulajdonságával már önmagában kizárja az egyhangúság veszélyét. Változtak az idők, és mi változtunk bennük, akár egy, akár tíz munkahely adatott számunkra. Mikor még indigóval fűztük be levelünk három-négy példányát az írógépbe, legkevesebb két hétig tartott egy üzenetváltás külföldi kollégáinkkal, ma ugyanez percek alatt zajlik le. Számos

információhoz, amelyekért könyvespolcokat dúltunk fel, most pillanatok alatt hozzájutunk. Jelenleg az időskor kevés előnyének egyike, hogy nemzedékem tagjai értékén tudják megbecsülni a számítógép kínálta időmegtakarítást, ahogyan a szakterületünkön létfontosságú külföldjárás leegyszerűsödését is újra és újra örömezzel nyugtázzák.

Amúgy pályafutásomból bárki más számára felhasználható tanulságot nem tudok levonni, mert benne legalább kilencven százalékra teszem a szerencse (más szóval: véletlen) szerepét, mit is mondhatnék a tőlem, magamtól függő legfeljebb tíz százalékról. Legnagyobb sikeremnek azt tekintem, hogy jelenleg mint szerződéssel alkalmazott nyugdíjasnak a saját lányom a főnököm. De hogy valami frappánsnak tűnőt is írjak a magam hetvensorosának a végére, tudatom az esetleges érdeklődőkkel, hogy bár az itáliai festők iránti szerelmem múlhatatlan (és általában, a silányokat leszámítva, nincs kép, amelyre ne volnék kíváncsi), kedvenc festőm a képi retorika teljes eszköztárát sutba dobó spanyol Velázquez. Mert hogy az ő művészetében a Szép és az Igaz egy és ugyanaz. Na jó, elismerem, ez Rembrandt vagy Goya festészetében sincs másként.

